

Analyse | kraka

14. maj 2014

Livskvalitet og krisen i Europa

Af Nicolai Kaarsen

Danmark og de fleste andre europæiske lande blev ramt relativt hårdt af den finansielle krise med stigende ledighed og faldende produktion som følge. I dette notat ses nærmere på hvorvidt krisen har haft betydning for befolkningernes livskvalitet. Hovedkonklusionerne er:

- **Målt ved selvrapporteret livskvalitet er danskerne det mest tilfredse folkefærd i Europa. Danske arbejdsløse er også mere tilfredse end arbejdsløse i alle andre europæiske lande på nær Island og har større selvrapporteret tilfredshed end den gennemsnitlige indbygger i en række andre lande som f.eks. Frankrig, Irland, og Spanien.**
- **Der er en tendens til at lande der har været hårdt ramt af krisen målt ved ledighed og BNP per indbygger også har oplevet et større fald i livskvalitet. Det gælder ikke mindst de tre sydeuropæiske økonomier, Grækenland, Portugal og Spanien. Særligt i Grækenland er der tale om en markant nedgang i tilfredshed.**
- **I andre lande som f.eks. Danmark, Storbritannien og Finland er den selvrapporterede livskvalitet nogenlunde uændret henover kriseårene på trods af at krisen har ramt disse lande relativt hårdt. Danmark har f.eks. haft en negativ vækst i BNP per indbygger på ca. -1% per år henover kriseårene og arbejdsløshedsprocenten er steget med ca. 2,5 pct. point. På trods af dette er danskernes tilfredshed steget en lille smule.**

Kontakt

Økonom, PhD

Nicolai Kaarsen

Tlf. 42979626

E-mail: nk@kraka.org

1. Livskvalitet i Eurobarometer

Eurobarometer foretager hvert år en række spørgeskemaundersøgelser i europæiske lande, som bl.a. afdækker selvrapporteret tilfredshed med livet. Eurobarometers data er velegnet til analyse over tid fordi undersøgelserne foretages relativt hyppigt (typisk gange 2 om året). Derudover har de den fordel, at de dækker de fleste af de europæiske lande vi normalt sammenligner os med.

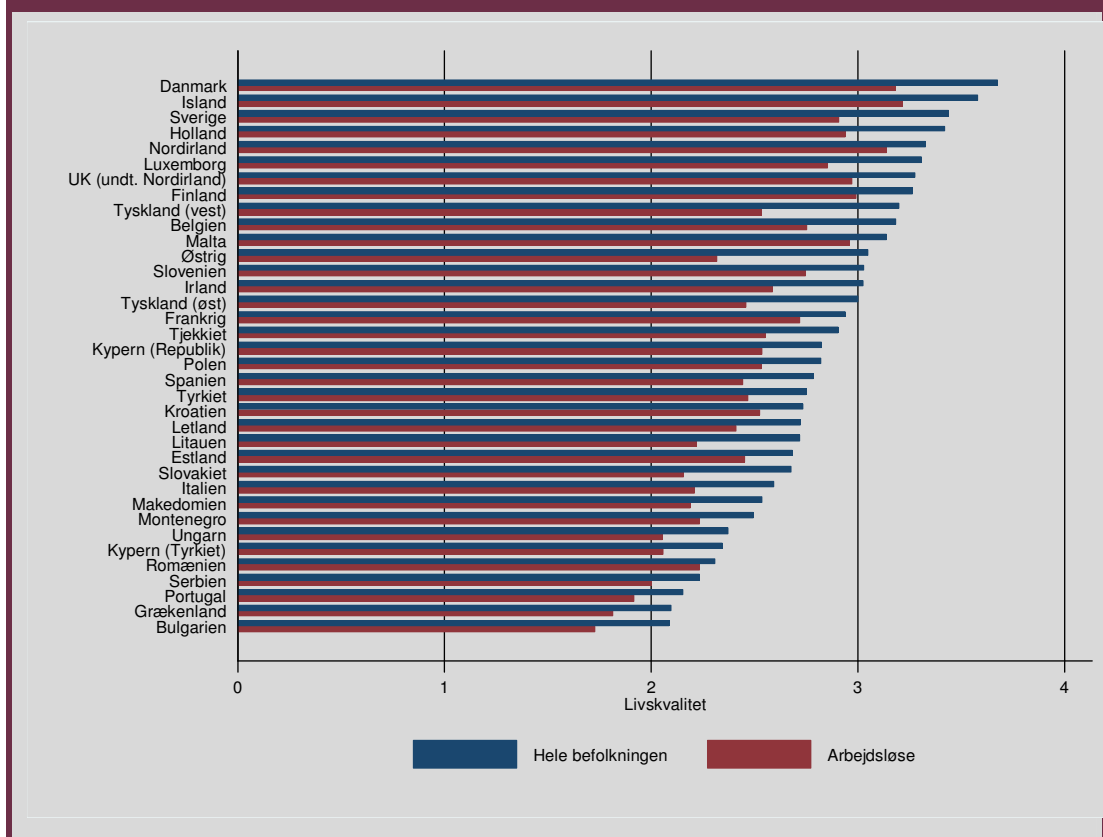
Spørgsmålet der afdækker livskvalitet lyder: "I det store hele, er du så 'meget tilfreds', 'nogenlunde tilfreds', 'ikke særlig tilfreds' eller 'overhovedet ikke tilfreds' med din tilværelse?"

For at skabe et sammenligneligt tal for livskvalitet på tværs af lande beregnes et index udfra mikro-data fra Eurobarometer, der indeholder svarene for hver eneste deltager i spørgeskemaundersøgelsen.¹ Hvert svar tillægges en værdi fra 1 til 4 (hvor "overhovedet ikke tilfreds" får værdien 1 og "meget tilfreds" får værdien 4). For hvert land beregnes derefter et indeks for livskvalitet ved at tage gennemsnittet på tværs af respondenter. Hvis alle svarer "overhovedet ikke tilfreds", er indekset altså lig 1, hvis alle svarer "meget tilfreds" er det lig 4. Da hver respondents arbejdsmarkedsstatus også er oplyst er det muligt at beregne gennemsnit både for hele befolkningen og for de arbejdsløse i et givet land.

Resultatet ses i Figur 1. For at få et bredt datagrundlag er der brugt data fra de to seneste undersøgelser fra hhv. 2013 og 2014. Det ses at i gennemsnit er danskerne det mest tilfredse folkefærd i undersøgelsen. I samtlige lande er arbejdsløse mindre tilfredse end gennemsnittet. Danske arbejdsløse er ifølge undersøgelsen mere tilfredse end den gennemsnitlige indbygger i de fleste andre lande – og mere tilfredse end de arbejdsløse i alle andre europæiske lande på nær Island.

¹ Eurobarometers mikro data kan downloades på: <http://www.gesis.org/en/eurobarometer/data-access/>.

Figur 1: Livskvalitet i Europa for hele befolkningen og arbejdsløse

Anm.: Tabellen et indeks for selvrapporeret livskvalitet i en række europæiske lande. Indekset er beregnet på baggrund af data fra Eurobarometer. Se afsnit 1 for nærmere forklaring.

Kilde: Egne beregninger på baggrund af data fra Eurobarometer.

Et potentielt problem ved at benytte selvrapporerede livskvalitetsdata er at svarene kan afspejle kulturelle og sprogmæssige forskelle i forståelsen af spørgsmålene, som undersøgelsen er baseret på. Det er f.eks. ikke givet, at "tilfreds" har præcis samme betydning for en dansker som "satisfied" har for en englænder. Derfor bør sammenligninger af selvrapporeret livskvalitet på tværs af lande altid fortolkes med varsomhed. I det følgende afsnit undersøges forskelle i livskvalitet over tid. Her spiller kulturelle og forståelsesmæssige forskelle på tværs af lande en mindre rolle.

2. Livskvalitet og krisen

Den internationale krise har medført faldende eller stagnerende indkomst og større arbejdsløshed i de fleste europæiske lande. Men hvordan har krisen påvirket livskvaliteten i Danmark og i lande vi normalt sammenligner os med?

En måde at besvare dette spørgsmål på er ved at undersøge om der er sket et fald i livskvaliteten i de lande der er særligt hårdt ramt af krisen. Figur 2 viser ændringen i livskvalitet imod hhv. ændring i ledighedsprocent og ændringen (væksten) i BNP per indbygger. Som startdato er valgt et gennemsnit af 2006 og 2007 (lige før krisen) og som slutdato er valgt et gennemsnit af 2010 og 2011. De rette linier er tendenslinier fra en lineær regression.²

Overordnet set har lande, der har oplevet en stor stigning i ledighed og/eller en svag vækst i BNP per indbygger også oplevet et større fald i livskvalitet.³ Generelt gælder det, at en stigning i ledigheden på 1 pct. point har været ledsaget af et fald i den selvrapporterede tilfredshed på ca. 0,017. En stigning i ledigheden på 5 pct. point er således associeret med et fald i tilfredshed på ca. 0,085 hvilket svarer til lidt mindre end forskellen på Danmark og Islands tilfredshedsniveau i 2013-2014. I gennemsnit er sammenhængen mellem stigningen i ledighed og faldet i den gennemsnitlige tilfredshed altså af begrænset størrelsesorden. Det kan bl.a. afspejle at arbejdsløse under alle omstændigheder udgør en forholdsvist begrænset andel af den samlede befolkning.

Én gruppe bestående af de sydeuropæiske lande, Grækenland, Portugal og Spanien, har oplevet et særligt stort fald i livskvalitet. Mest udtalt er tendensen i Grækenland, hvor den selvrapporterede tilfredshed er faldet med 0,47, hvilket fx svarer at falde omkring 8 pladser i den rangering som er vist i figur 1 (dvs. forskellen mellem Danmark og den vestlige del af Tyskland). Selvom alle tre lande har været ramt hårdt af krisen, er faldet i den selvrapporterede tilfredshed noget større end faldet i ledighed og BNP per indbygger umiddelbart skulle tilsige.

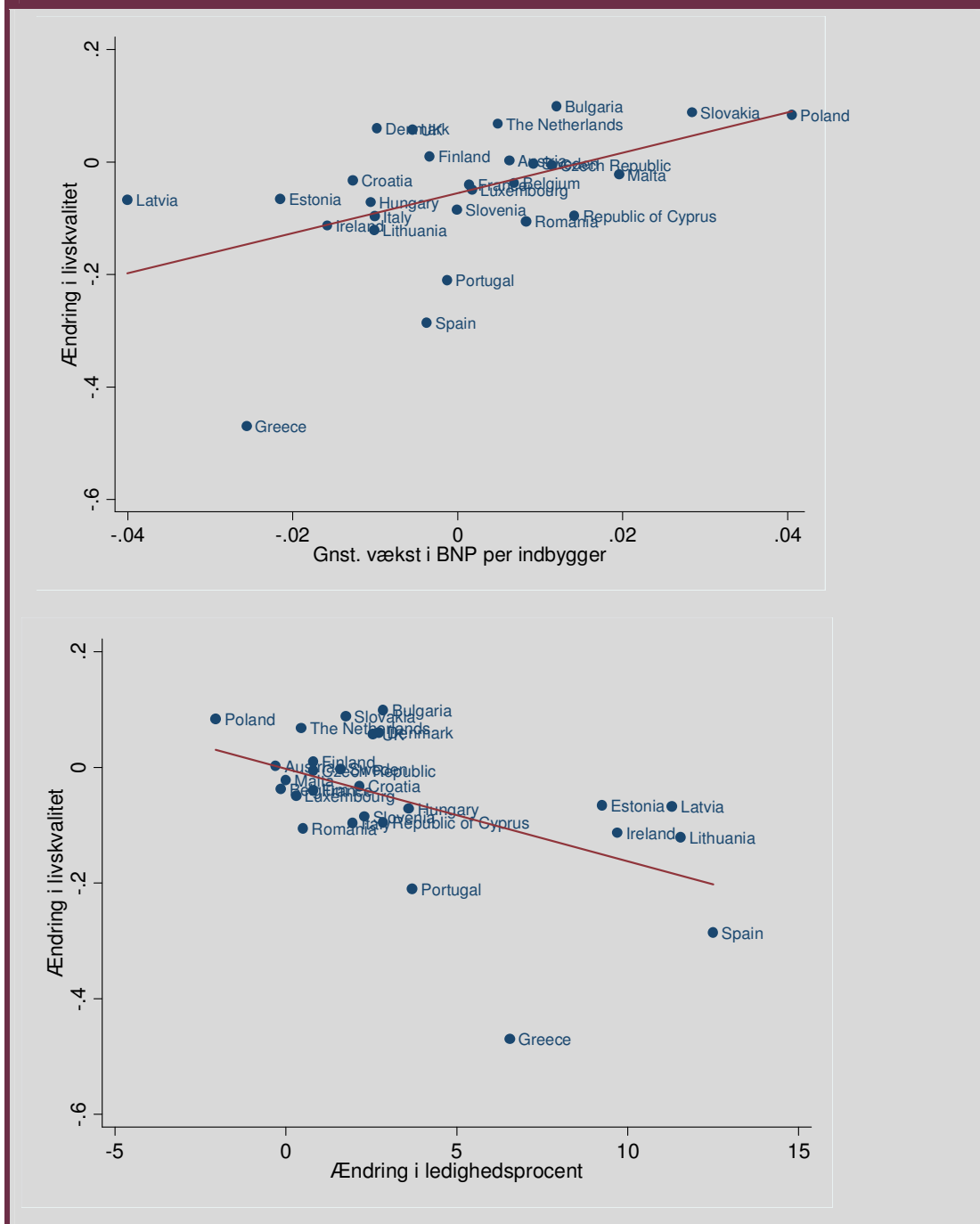
Sammenlignet med andre nordeuropæiske lande er Danmark, Finland, Storbritannien og de baltiske lande relativt hårdt ramt af krisen målt ved ændringen i arbejdsløshed og/eller vækst i BNP per capita, men har på trods af dette oplevet et svagt fald eller en forsigtig fremgang i livskvalitet.

Danmark har oplevet en relativt kraftig økonomisk opbremsning målt ved faldet i BNP per indbygger (en gennemsnitlig vækst på -1%). Samtidig har stigningen i bruttoledigheden været 2,7 pct. point, dog fra et meget lavt niveau. Alligevel er den selvrapporterede tilfredshed ikke faldet, men steget en anelse henover krisen.

² Koefficienten på begge linier er statistisk signifikante på et 5%-niveau. Grækenland har oplevet et usædvanligt stort fald i livskvalitet og må betragtes som en outlier. Koefficienterne forbliver imidlertid signifikante hvis Grækenland udelukkes fra analysen.

³ Dette er i overensstemmelse med den litteraturen om sammenhængen mellem makroøkonomiske nøgletal og tilfredshed, se f.eks. Tella, Rafael Di, MacCulloch, Robert J. og Andrew J. Oswald. "The Macroeconomics of Happiness." *The Review of Economics and Statistics*, 85(4), s. 809–827, 2003

Figur 2. Ændring i livskvalitet og økonomiske nøgletal under krisen

Anm.: Ændringer er målt før og efter krisen, dvs. med start i 2006-07 og slut i 2009-10. Livskvalitet er selvrapporeret og konstrueret som et indeks – se afsnit 2 for detaljer. BNP er i faste priser.

Kilde: Livskvalitet: Eurobarometer (http://ec.europa.eu/public_opinion/cf/). BNP: Eurostat. Ledighed: Finansregørelsen, 2014 for Danmark, Eurostat for alle andre lande.

Som hovedregel er der anvendt data fra Eurostat for ledighed og BNP per capita. For Danmark er der imidlertid et brud i ledighedsstatistikken fra Eurostat i 2007. Derfor anvendes data for bruttoledigheden fra Finansredegørelsen fra 2014. Ifølge disse tal er ledigheden steget med 2,7 pct. point. Ifølge Eurostat er stigningen på 3,7 pct. point. Hvis man anvender Eurostats ledighedstal for Danmark ændrer det ikke ved analysens overordnede konklusioner.

Der kan være mange forklaringer på at krisen har påvirket livskvalitet mere i nogle lande end i andre. Før krisen var Estland, Letland og Lithauen kendt som "de baltiske tigere", hvilket skyldes at de oplevede en kraftig økonomisk fremgang i årene efter 2000. Og efter krisen er økonomien i alle tre lande kommet relativt hurtigt på ret kurs igen. Det er muligt at krisens effekter på livskvalitet er blevet afdæmpet af denne positive underliggende trend.

Krisen har som nævnt ramt relativt hårdt i de sydeuropæiske lande i forhold til hvad den mere enkle sammenhæng mellem økonomisk aktivitet og tilfredshed tilsiger. Igen er der mange konkurrerende forklaringer på dette.

Ét bud er at krisen i disse lande ikke kun har været økonomisk men også politisk. Bl.a. havde alle tre lande en høj statsgæld, og har typisk været omfattet af IMF-programmer og væsentlige stramninger af den økonomiske politik. Navnlig i Grækenland har dette betydet gennemgribende ændringer af pensionssystemet og privatiseringer og lignende reformer. Det er derfor også muligt, at udviklingen kan rette sig lidt igen, efterhånden som reformerne virker, befolkningerne tilpasser sig de nye vilkår og konjunkturerne vender.

Et andet bud er at det offentlige sikkerhedsnet og/eller den aktive arbejdsmarkedspolitik i de sydeuropæiske lande er mindre effektivt end fx i de skandinaviske lande, hvilket kan betyde, at effekterne på livsfredshed fra kraftigt stigende ledighed (og større risiko for ledighed) forøges i disse lande.

En tredje mulig forklaring kan findes i Bjørnskov (2014).⁴ I en statistisk analyse viser han at effekten af kriser på livskvalitet begrænses med mere frie økonomiske institutioner.⁵ Det kan ifølge analysen bidrage til at forklare hvorfor livskvaliteten er faldet mere i de sydeuropæiske lande, der generelt har flere reguleringer på arbejdsmarkedet, flere statsejede virksomheder mv.

⁴ Bjørnskov, C. "Do Economic Reforms Alleviate Subjective Well-Being Losses of Economic Crises?" *Journal of Happiness Stud.*, 15, p. 163–182, 2014.

⁵ Bjørnskov (2014) benytter data fra det såkaldte Economic Freedom of the World datasæt fra Fraser Institute til at måle graden af frihed i økonomiske institutioner.